

Лікарні під прицілом: як російська агресія руйнує медичні заклади України

Д.В. Добрянський¹, І.П. Тарченко¹, Г.Л. Гуменюк^{2,3}, Н.В. Тарченко⁴, П.Ф. Дудка¹, Р.В. Корольова¹

1. Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

2. ДУ «Національний науковий центр фтизіатрії, пульмонології та алергології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України», м. Київ, Україна

3. Національний університет охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика, м. Київ, Україна

4. Журналістка, м. Київ, Україна

Конфлікт інтересів: відсутній

РЕЗЮМЕ. У статті розповідається про атаки російської федерації на українські медичні заклади. Станом на кінець 2024 року відомо про пошкодження 1938 медичних об'єктів в Україні. Надається ретроспективний огляд воєнних злочинів щодо медиків у війнах, які агресор вів раніше, – в Чечні, Грузії, Сирії. Описуються дії росіян після анексії Криму 2014 року та вторгнення на Донбас. Перелічуються міжнародні юридичні важелі, за допомогою яких воєнних злочинців можливо притягнути до відповідальності. Наводяться приклади агресивних дій загарбників у різні роки війни щодо медичних закладів у різних містах України – Тростянці, Чернігові, Маріуполі, Києві. Представлено аргументи щодо умисності дій з боку окупантів, що виключає випадковість, а отже, вони є безсумнівними воєнними злочинами. Висвітлено важкі умови роботи лікарів у Херсоні в період окупації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: зруйновані медичні заклади, міжнародне гуманітарне право, пошкодження, поранені, загиблі, окупанти.

Hospitals under target: how Russian aggression is destroying Ukraine's medical institutions

D.V. Dobrianskyi¹, I.P. Tarchenko¹, G.L. Gumeniuk^{2,3}, N.V. Tarchenko⁴, P.F. Dudka¹, R.V. Korolyova¹

1. Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

2. SI "National Scientific Center of Phthisiatry, Pulmonology and Allergology named after F.G. Yanovsky of the NAMS of Ukraine", Kyiv, Ukraine

3. Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

4. Journalist, Kyiv, Ukraine

ABSTRACT. The article describes the attacks of the Russian Federation on Ukrainian medical institutions. As of the end of 2024, it is known that 1938 medical facilities in Ukraine were damaged. It provides a retrospective review of war crimes against doctors in wars that the aggressor waged earlier – in Chechnya, Georgia, Syria. The actions of the Russians after the annexation of Crimea in 2014 and the invasion of Donbas are described. The international legal levers are listed through which war criminals can be brought to justice. It gives examples of aggressive actions of the invaders in different years of the war against medical institutions in different cities of Ukraine – Trostianets, Chernihiv, Mariupol, Kyiv. Arguments are presented about the intentionality of the actions by the occupiers, which exclude randomness, and therefore, they are undoubted war crimes. It highlights the difficult working conditions of doctors in Kherson during the occupation.

KEY WORDS: destroyed medical facilities, international humanitarian law, damage, wounded, dead, occupiers.

Навмисні атаки на медичні заклади стали вже ганебною традицією військової машини сучасної росії. Численні приклади можна також знайти в тих війнах, що вела ця країна на території інших держав. Наприклад, багато разів чинилися подібні акти агресії під час воєн у Чечні. Їх документувала, зокрема, організація Physicians for Human Rights. У своєму дослідженні вона зазначила: хоча атаки здійснювали обидві сторони, лівова частина цих злочинів припадала на російські федеральні війська. Під час найактивнішої фази Другої чеченської війни було зруйновано або пошкоджено щонайменше 24 медичні об'єкти. Російські військові переслідували медичних працівників на блокпостах, утручалися в процес надання допомоги в госпіталях, навіть заарештовували людей, які там перебували. Одну із захоплених лікарень вони перетворили на казарму, що є кричущим порушенням міжнародного гуманітарного права [1]. Події воєнної драми «Чистилище», що вийшла 1997 року, також відбуваються навколо лікарні в місті Грозному, яка через жорстокі бої переходить з рук у руки протиборчих сторін. Це свідчить про те, що перетворення медичних закладів на військові об'єкти було ситуацією досить типовою як для Першої, так і Другої чеченських війн.

У 2008 році Леван Лабаурі, що був на той час генеральним секретарем Грузинської медичної асоціації, зробив заяву, що лікарі в його країні змушені «працювати під постійними повітряними атаками навіть у столиці Тбілісі». Він зазначив, що багато лікарів були вбиті або травмовані під час виконання своїх обов'язків. Один з таких випадків стався, коли росіяни атакували лікарню швидкої допомоги в місті Горі, тяжко поранивши лікаря, що в той самий час надавав допомогу хворому [2].

Physicians for Human Rights досліджувала й ситуацію в Сирії. Як з'ясувалося, в цій країні медичним працівникам також жорстко перешкоджали виконувати свої обов'язки: вони потерпали від переслідувань, арештів, зазнавали тортур. Уряд Сирії, очолюваний Асадом, разом з його російськими союзниками несуть відповідальність за 88 % смертей медиків, що сталися протягом цієї довгої війни. Усього з 2011 року, коли почалася війна, до березня 2024-го загинули 949 сирійських медиків [3].

Українські медичні заклади росія почала атакувати з 2014 року, після анексії Криму та вторгнення на Донбасі.

Як свідчить дослідження, опубліковане експертами з Program on New Approaches to Research and Security in Eurasia (PONARS Eurasia) 2019 року, з початку агресії інфраструктура охорони здоров'я та, як наслідок, добробут людей істотно погіршилися через те, що внаслідок бойових дій було пошкоджено принаймні третину закладів охорони здоров'я. Це часто траплялося через використання зброї, що не має точного наведення – реактивних систем залпового вогню та важкої артилерії. Проте були й численні атаки на медичні установи з танків та інших броньованих машин або протитанкових ракет. Найбільші руйнації сталися під час найзапекліших боїв у другій половині 2014 року та на початку 2015-го [4].

У Криму після анексії місцеві мешканці, які не отримали російського громадянства, майже втратили доступ до системи державної охорони здоров'я. Зменшилася й кількість медичного персоналу. Деякі життєво необхідні медичні препарати

істотно подорожчали, що змусило людей їхати купляти їх на материкову Україну [5].

Після початку повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року нищівної атаки зазнали заклади охорони здоров'я по всій території України. У найперші тижні близько 4-5 лікарень і амбулаторних закладів були під атакою щодня. Найбільшу інтенсивність ці удари мали в лютому – березні 2022 року (на березень припало 235 задокументованих атак).

У Маріуполі були пошкоджені або зруйновані 8 з 10 місць, де надавали медичну допомогу населенню.

Декілька разів обстрілювали 48 українських лікарень, а це доводить, що атаки були навмисними та вибірковими. Про навмисність дій свідчить і обстріл закладів, позначених міжнародно визнаним символом, помітним з повітря [6].

Станом на кінець грудня 2024 року через російські атаки в Україні пошкоджено 1938 медичних об'єктів у 715 закладах охорони здоров'я. Найбільших руйнувань зазнали Харківщина, Донецьчина, Миколаївщина, Київщина, Дніпропетровщина, Чернігівщина, Запоріжжя, Херсонщина. Як зазначають у Міністерстві охорони здоров'я, повної інформації щодо ступеня руйнування на тимчасово окупованій території наразі немає [7].

Агресивні дії росії щодо об'єктів охорони здоров'я є воєнними злочинами. Якщо ж їх передбачає державна політика країни-агресорки, то це вважається злочинами проти людяності. При розгляді питань міжнародних збройних конфліктів (тобто таких, де беруть участь від двох учасників) застосовується міжнародне гуманітарне право. Його норми ґрунтуються на низці документів – Гаазьких конвенціях 1899 і 1907 років, Женевських конвенціях 1949 року та Додатковому протоколу 1977 року [6].

21 серпня 2024 року Україна ратифікувала (після довгих 25 років вагань) Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС), а отже, притягнення воєнних злочинців до відповідальності стало ймовірнішим. Ця структура має повноваження на розслідування, кримінальне переслідування, судовий розгляд і призначення покарання. МКС діє як доповнення до національних систем кримінального правосуддя (коли ті не справляються та потребують допомоги), а країни – учасниці Римського статуту визнають його юрисдикцію [8].

Медичному персоналу та санітарно-транспортним засобам міжнародне гуманітарне право передбачає спеціальний захист. Адже вони допомагають цивільному населенню, тому всі сторони конфлікту мають сприяти полегшенню їх доступу до людей. Згідно з буквою закону іноді медичні заклади можуть втрачати свій захист: наприклад, коли там зберігається склад зброї та боєприпасів або вони використовуються як укриття для боєздатних учасників конфлікту. Однак навіть у разі втрати захисту спеціального такі особи й об'єкти лишаються під захистом загальним, що застосовується до цивільних громадян та інфраструктури. Відповідно, під час атаки треба дотримуватися принципу пропорційності: очікувана випадкова загибель цивільних осіб чи руйнації не мають бути надмірними. Країна-нападниця таких правил в Україні не дотримується: про це свідчать, зокрема, спостерігачі-юристи з ОБСЄ [6].

Наразі злочини росіян розслідують українські суди. Зокрема, 9 травня 2023 року Тростянецький районний суд

І ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Сумської області виніс вирок двом росіянам (командиру танку й оператору-навіднику) за обстріл міської лікарні. Їх звинуватили в порушенні законів і звичаїв війни, передбачених міжнародними договорами, та призначили покарання у вигляді позбавлення волі на 11 років [9].

Безперечно, воєнним злочином є численні обстріли енергетичної інфраструктури України, адже вони вражають систему життєзабезпечення лікарень і становлять серйозну загрозу для життя та здоров'я мільйонів людей. 66,3 % медичних працівників (опитаних організаціями Physicians for Human Rights і Truth Hounds) повідомили, що відключення електроенергії вплинуло на медичні процедури [10].

Конкретні випадки атак на медичні об'єкти вражають жорстокістю, цинізмом й одночасно безглуздістю та не можуть бути виправдані нічим. Розповімо про деякі з них.

Тростянецька міська лікарня

Місто Тростянець, що на Сумщині, взяло на себе удар і було окуповане одним з перших – із 24 лютого по 26 березня 2022 року. Через декілька днів після вторгнення мешканці були відрізані від усього зовнішнього світу. У місті не стало електрики та мобільного зв'язку, почалися перебої з теплопостачанням, нестача харчів.

У місті точилися запеклі бої. Проте Тростянецька міська лікарня, комплекс красивих сучасних будівель, розташовувався не в центрі, а на околиці, майже в лісі. Заклад був позначений вивіскою та червоним хрестом на білому тлі. Лікарня (за винятком поліклінічного відділення) працювала протягом усього періоду окупації, не відмовляючи в допомозі нікому, навіть загарбникам.

Удари по шпиталю почалися 18 березня, коли поблизу окупанти помітили кількох українських солдат – за словами лікарів, ті передавали гуманітарну допомогу. Того самого дня російський військовий вдерся до закладу, почав обшуки та сказав, що замінював територію. На вулиці з'явився ворожий блокпост.

Наступними днями йшли обстріли. Найсильніша атака трапилася 23 березня, коли принаймні один танк зробив по лікарні декілька залпів [6]. Стріляли також з кулеметів і автоматів, прострілюючи всі поверхи, намагаючись убити тих, кого бачили крізь вікна. Шестеро військових обшуквали палати з лежачими пацієнтами [11].

Постійними обстрілами було повністю зруйновано операційну, пошкоджено пологове, хірургічне, гінекологічне, інфекційне відділення (зруйновано дах), зовнішні стіни лікарні. Знищено автомобіль швидкої допомоги, кисневі балони (рис. 1, 2).

Лікарня продовжувала працювати, попри відсутність електрики, опалення, нестачу води. Придбали на заправці генератор. Але через важкі пошкодження лікарня, врешті-решт, була закрита. Після звільнення міста почалося відновлення закладу. Місцевих мешканців обслуговував тимчасовий «польовий шпиталь» [6].

Натепер лікарня повністю відновлена: відбудували й амбулаторний, і стаціонарний корпус. Роботи тривають у дитячому відділенні. Реконструкція здійснена коштом Фонду ліквідації наслідків збройної агресії [12].

Рис. 1. Зруйнований амбулаторний корпус Тростянецької міської лікарні (вигляд ізсередини) [11]

Рис. 2. Пошкодження на фасаді Тростянецької міської лікарні (серпень 2022 року) [11]

Чернігів: обласна дитяча лікарня, міська лікарня № 1, міська лікарня № 2, обласний кардіологічний диспансер

У лютому 2022 року війська країни-агресорки атакували й оточили Чернігів. Місто знову перетворилося на фортецю, як це було неодноразово в історії. Чернігів постійно обстрілювали, не було тепла, електрики, води. Страждала вся інфраструктура, в тому числі лікарні. Декілька медичних закладів розташовуються недалеко один від одного в центрі міста, куди ворог завдавав один за одним навмисні потужні удари. Тому лікарі виявили дива взаємодопомоги, за скрутних обставин працюючи разом, як єдиний механізм.

Обласна дитяча лікарня в ці непрості часи була змушена приймати й дорослих. А ще мешканці ближніх вулиць часто шукали в ній укриття. Оскільки шпиталь мав інфекційне відділення, сюди на цей час переїхав Чернігівський обласний туберкульозний диспансер.

Росіяни використали некеровані авіабомби з розривними боеголовками, які вчинили величезні руйнації. Це сталося 3 березня. У лікарні повибивало вікна, а обласний кардіологічний центр зазнав таких пошкоджень, що не

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

міг далі працювати. Тому в дитячій лікарні пацієнтів стало ще більше. Після удару сюди надходили люди з дуже тяжкими пораненнями [6]. Один з лікарів розповідав спостерігачеві Human Right Watch: «Це було схоже на шторм, а весь підвал засипало пилом. Потім стався вибух. Вилетіло кілька вікон у сусідній будівлі, й ми відчували сильну вібрацію. Вибухи в нас бувають щодня, але цей виявився аж занадто потужний». Після атаки до шпиталю доставили 35 поранених від 7 до 55 років. Серед них були 9-річний хлопчик з розрізаною щиколоткою та 8-річна дівчинка, якій осколок влучив у обличчя. Хлопчика років 11-12 доправили до реанімації, він мав пошкодження черепа та металеві осколки в мозку. Аналогічні поранення мав і дорослий чоловік, який помер на місці. Тим часом у госпіталі бракувало основних медичних засобів для лікування поранених – матеріалів для зупинки кровотечі, антибіотиків, пристроїв для фіксації кісток [13].

За 2 тижні росіяни завдали ще одного великого удару. На цей раз обстріляли міську клінічну лікарню № 2, причому один снаряд здетонував усередині будівлі (рис. 3). Від вибуху вилетіло вікно відділення невідкладної допомоги, зірвалися з петель двері. Постраждала й міська лікарня № 1.

Рис. 3. Міська клінічна лікарня № 2 після обстрілу [14]

У дитячому закладі було вибито 238 вікон, із першого по п'ятий поверх, дах і двері. Була загроза вибуху кисневої станції. На цей раз загинули 14 людей, а 26 отримали поранення (рис. 4). Та навіть за таких обставин лікарня продовжувала працювати, надавши допомогу принаймні трьом важкопораненим дітям, привезеним з місцевих околиць. Із їхніх тіл діставали осколки; в ті дні така хірургія стала вже рутинною (рис. 5).

Найімовірніше, обстріл здійснювався із застосуванням реактивної системи залпового вогню БМ-27 «Ураган», при цьому використовувалися касетні боєприпаси.

Слід додати, що медики в дні облоги міста працювали, маючи обмежені запаси медикаментів, харчів і води, лише один генератор. Підрив мосту на Чернігів, що стався наприкінці березня, ускладнив логістику. Проте навіть за таких умов лікарі робили свою справу. Зокрема, вони вручну

реанімували шістьох недоношених немовлят, хоч зазвичай це потребує спеціального обладнання [6].

Рис. 4. Пошкодження на фасаді Чернігівської обласної дитячої лікарні, отримані після удару ракети з касетними боєприпасами 17 березня 2022 року. Фото зроблене в липні 2022 року [15]

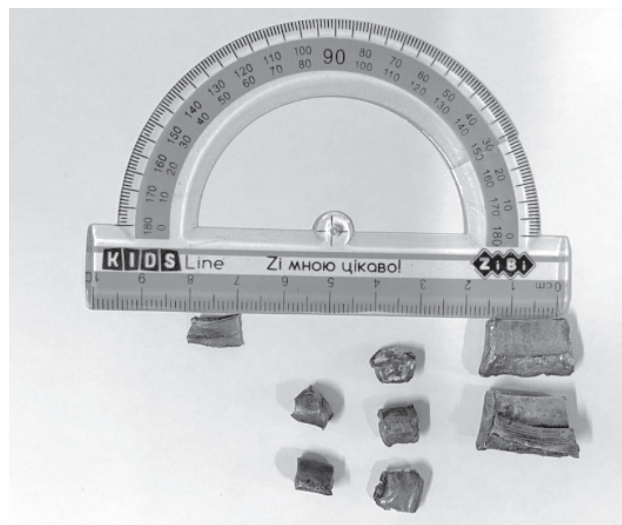

Рис. 5. Осколки, витягнуті з тіл пацієнтів [15]

Маріуполь: міська лікарня № 1, територіальне об'єднання «Здоров'я дитини та жінки»

Маріуполь – іще одне місто-фортеця на березі Азовського моря. Через нього росія планувала прокласти сухопутний шлях на Кримський півострів. Великий промисловий центр перетворився на арену бойових дій і масового руйнування. Колись раніше росія так зробила з Грозним у Чечні й Алеппо в Сирії. У цих країнах також чинилися прицільні атаки на лікарні.

Масові бомбардування міста росіяни розпочали 2 березня [16]. Лікарям, як і завжди за таких обставин, довелося працювати за умов майже відсутнього життєзабезпечення. Не було електрики, тепла, зв'язку, не завозили воду та харчі.

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

Міська лікарня № 1 – одна з найстаріших у Маріуполі, вона відчинила свої двері в далекому 1897 році як маленька амбулаторія. Відтоді стала однією з найбільших лікарень у регіоні, щорічно обслуговуючи 7000 хворих.

Коли розпочалася блокада, лікарі продовжували свою роботу, а сама будівля служила укриттям для містян. Тут знайшли свій притулок 500-700 мешканців прилеглих вулиць. Від самого початку швидко доставляли сюди поранених і хворих з усіх кінців міста, їх ставало більше й більше. Але потім це припинилося: були знищені й дороги, й велика частка машин. Поранених приносили пішки, на ношах, за добу їх виявлялося близько 100. І в цей самий час зовні тривав інтенсивний обстріл [17]. Унаслідок скидання росіянами надпотужних бомб живцем згоріли 50 людей [18].

До кінця березня з шести лікарняних корпусів устояв один, робота продовжувалася в підвалах, при світлі свічок (рис. 6). Тільки в крайньому разі вмикали генератор, бо економили дорогоцінне паливо [17].

Рис. 6. Зруйнований корпус Маріупольської міської лікарні № 1 [19]

А 26 березня в лікарні з'явилися окупанти й вивезли в невідомому напрямку всіх – персонал, хворих і людей, що переховувалися [18].

Територіальне об'єднання «Здоров'я дитини та жінки» – це жіноча консультація, пологовий будинок і частково дитяча лікарня. До війни воно обслуговувало як маріупольців, так і жителів інших південних районів Донецчини. Розташовувалося воно в медичному містечку разом з іншими закладами – дитячою амбулаторією, Центром первинної допомоги № 3, Маріупольським онкодиспансером.

Під потужним російським ударом ця територія опинилася 9 березня. Ймовірно, використовувалися фугасні бомби ФАБ-500. Одна з них упала перед корпусами, розташованими буквою П, утворивши величезну вирву. Було поранено 17 осіб, серед яких лікарі, породіллі, діти (рис. 7). Загинув один з новонароджених [18].

Іншу поранену породіллю з відірваним стегном і розтщеним тазом вдалося евакуювати до іншого шпиталю. Лікарі зробили кесарів розтин, але дитина була вже мертва. Жінку також урятувати не вдалося (рис. 8).

Тим часом росіяни цинічно стверджували, що обстрілу не було взагалі й усі фото постановні [21].

Рис. 7. Пологовий будинок у Маріуполі. Батько біля загиблого сина [20]

Рис. 8. Рятувальники евакуюють поранену після обстрілу вагітну. Ані її, ані дитину врятувати не вдалося [20]

**Київ: лікарня «Охматдит»,
Центр дитячої кардіології та кардіохірургії,
приватна клініка «Adonis»,
амбулаторія сімейної медицини «Русанівка»**

8 липня 2024 року – це день, коли столиця зазнала одного з найпотужніших ударів. Росіяни в той день поцілили й у три медичні заклади – лікарню «Охматдит», Центр дитячої кардіології та кардіохірургії та приватну клініку «Adonis».

Клініка «Охматдит» має славну історію. Збудована 1894 року коштом відомого мецената Миколи Терещенка, вона спочатку була безплатною лікарнею для чорноробів. Протягом XX століття перетворилася на найбільший дитячий заклад в Україні, який щорічно приймав близько 20 тисяч маленьких пацієнтів.

На «Охматдит» упала звукова крилата ракета, модернізована версія Х-101, однією з особливостей якої є наведення не по координатах, а по зображенню цілі за допомогою оптико-електронної станції, – стверджує військовий аналітик Іван Киричевський. Перед запуском російські військові ввели зображення будівлі, щоб ракета влучила точно. Отже, про помилку йтися не може. Ще один

аргумент на користь навмисної атаки: ракету запустили не вночі, а вдень, щоб оптико-електронна система «побачила», куди потрібно влучати. До того ж на оприлюднених відео видно, що перед ураженням лікарні снаряд зробив у повітрі характерну «гірочку» [22].

На момент влучання в лікарні перебували 627 маленьких пацієнтів і лише трохи менше – працівників лікарні. Критично важливий для життя корпус токсикології з відділенням хронічних і гострих інтоксикацій (там діти перебувають на діалізі) було зруйновано повністю (рис. 9).

Рис. 9. Лікарня «Охматдит». Наслідки ракетної атаки [22]

Серед загиблих – 30-річна львів'янка Світлана Лук'яничук, яка працювала дитячим нефрологом (рис. 10). Жінку вбило вибуховою хвилею, коли вона допомагала евакуювати маленьких пацієнтів [24].

Рис. 10. Світлана Лук'яничук [25]

Значно пошкоджені були операційний блок, відділення інтенсивної терапії, два хірургічні та два соматичні відділення, частина онкогематологічної лабораторії, єдиної в країні. У старому хірургічному корпусі вибито майже всі вікна. Дуже постраждав і новий корпус, у якому пошкоджено 12 відділень. Завали розбирали гуртом: рятувальникам масово допомагали звичайні кияни.

Унаслідок цієї атаки загинули двоє осіб, лікарка та родич одного з пацієнтів, і 50 осіб поранено. Через отримані травми госпіталізовано 8 дітей.

Постраждав у той день і сусідній з «Охматдитом» заклад – Центр дитячої кардіології та кардіохірургії. Там вибито вікна та двері, проте, на щастя, всі люди вціліли (рис. 11).

Рис. 11. Із порожнього віконного отвору Центру дитячої кардіології та кардіохірургії видно розбитий корпус «Охматдиту» [26]

Тоді ж ракета вразила будівлю, де розташована приватна клініка «Adonis». У клініці на той час перебувало приблизно три десятки людей. Удар стався раптово, і не всі встигли спуститися до укриття.

Загинули п'ятеро співробітників закладу та двоє пацієнтів. Серед загиблих – акушерка-гінекологиня Світлана Поплавська, на кабінет якої припав епіцентр удару, лікар УЗД Віктор Брагуца, сестра-господиня Оксана Корж, старша касирка Вікторія Бондаренко, старша медсестра Тетяна Шарова. Остання 2014 року разом із сім'єю переїхала до Києва з Макіївки, що на Донеччині, – вона тікала від війни (рис. 12).

Рис. 12. Співробітники клініки «Adonis» (зліва направо): Тетяна Шарова, Оксана Корж, Світлана Поплавська, Віктор Брагуца, Вікторія Бондаренко [28]

Уцілілі медики допомагали постраждалим. Найбільших руйнувань зазнав четвертий поверх будівлі, де розташовувалася поліклініка, – він був розбитий ущент (рис. 13).

Рис. 13. Наслідки ракетного удару по клініці «Adonis» [27]

Амбулаторія сімейної медицини «Русанівка» постраждала під час нічної атаки «Шахедами» 28 листопада. У будівлі було вибито вікна, пошкоджено стіну, пізніше загорілася зовнішня обшивка будівлі. Був травмований охоронець. Зламані й дерева у дворі, вибиті вікна в навколишніх житлових будинках (рис. 14).

Херсонська обласна клінічна лікарня: робота під окупацією

Окремим випробуванням стала для лікарів робота в тих містах, які потрапили під окупацію. Позиція Міністерства охорони здоров'я України така, що робота медика за своєю прямою кваліфікацією не є злочином. Адже лікар давав клятву Гіппократа та має допомагати всім людям, тому порушувати її не можна. Однак окупанти часто створюють такі умови, що працювати стає майже неможливо.

Від самого початку окупації росіяни привласнили аптеки й почали продавати в них російські ліки. Але ті виявилися набагато нижчої якості, ніж українські та європейські аналоги, які продавалися тут раніше й до яких звикли херсонці.

Лікарні до початку літа окупанти не чіпали, й вони працювали відносно спокійно. Ліки також часто доставляли волонтери.

Рис. 14. Фасад амбулаторії сімейної медицини «Русанівка» після удару (фото з особистого архіву Миколи Соколова) [30]

Влітку ж окупанти викликали керівництво лікарень на збори, де почали схилати до колаборації [6].

У Херсонській обласній лікарні після того, як медики відмовилися від співпраці, окупанти розпочали обшуки в кабінетах. Над тими, хто не погодився на співпрацю, нависла загроза викрадення. Із міста виїхало багато лікарів, але ті, хто надавав невідкладну допомогу, залишилися [31].

Росіяни вимагали доступ до електронної бази даних пацієнтів eHealth. Також розпитували лікарів про інсулінозалежних пацієнтів і вартість препаратів. Базою даних вони цікавилися, тому що там зберігаються паспортні дані, а також інформація про пільгові категорії населення, серед яких ветерани АТО. Стосовно останніх росіяни вчиняли жорстокі дії. Одного ветерана вони заарештували та тримали, очікуючи, коли він помре без інсуліну. На щастя, бійцю вдалося втекти. Про такий випадок розповів анонімно один зі співробітників обласної лікарні [6].

Висновки

Станом на кінець грудня 2024 року через російські атаки в Україні відомо про пошкодження 1938 медичних об'єктів, частина цих атак була «прицільною», що є безсумнівним воєнним злочином.

Незважаючи на важкі умови, а іноді й загрозу життю, українські лікарі продовжують своє служіння людям. Війна стала випробуванням, і медики проходять його з гідністю, щоденною важкою й героїчною працею здійснюють вагомий внесок у забезпечення охорони здоров'я та життя населення України.

Література

- Physicians for Human Rights. «Нескінченна жорстокість: воєнні злочини в Чечні», травень 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://phr.org/wp-content/uploads/2001/05/chechnya-endless-brutalityreport2001.pdf>.
- BMJ. «Медичні установи в Грузії зазнали атак», серпень 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bmj.com/content/337/bmj.a1357>.
- Physicians for Human Rights. «Медичний персонал стає мішенню в Сирії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://phr.org/our-work/resources/medical-personnel-are-targeted-in-syria>.
- PONARS Eurasia. «Атаки на інфраструктуру охорони здоров'я на Донбасі: наслідки для легітимності української держави», січень 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ponarseurasia.org/attacks-on-healthcare-infrastructure-in-the-donbasimplications-for-ukrainian-state-legitimacy>.
- Організація з безпеки та співробітництва в Європі. «Доповідь місії з оцінки становища в галузі прав людини в Криму (6-18 липня 2015 р.)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/180596.pdf>.
- Медійна ініціатива за права людини. «Лікарні під прицілом. Як Росія протягом року знищувала систему охорони здоров'я України», лютий 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mipl.org.ua/likarni-pid-prytsilom-rezultaty-zvitu-pro-znyshchennya-rosiyeyu-systemy-ohorony-zdorovya-ukrayiny>.
- Українська правда. «МОЗ: в Україні через обстріли РФ повністю зруйновано майже 300 об'єктів медзакладів», грудень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/health/skilki-likaren-ta-poliklinik-zruynuvana-rf-za-2024-rik-dani-moz-305594>.
- Юрліга. «Шко означає ратифікація Римського статуту для України», жовтень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/231201_shcho-oznacha-ratifikatsiya-rimskogo-statutu-dlya-ukrani.
- Судова влада України. «До 11 років позбавлення волі засуджено двох російських військових за обстріл лікарні», травень 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/pres-centr/news/1420413>.
- Truth Hounds. «У темряві: як атаки на енергетичну інфраструктуру впливають на систему охорони здоров'я України», грудень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2024/12/u-temryavi-yak-atomy-na-energetychnu-infrastrukturu-vplyvayut-na-systemu-ohorony-zdorov%CA%BCya.pdf>.
- Панорама. «Троїтанська міська лікарня поступово відновлюється після танкового обстрілу», квітень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rama.com.ua/259368-2>.
- Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. «Відновили лікарню в Троїтанці: заклад почав приймати пацієнтів», грудень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://restoration.gov.ua/press/news/72024.html>.
- Human Rights Watch. «Україна: російські авіабомби влучили в житловий район», березень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hrw.org/news/2022/03/10/ukraine-russian-air-dropped-bombs-hitresidential-area>.
- npr. «Doctors in Chernihiv bear witness to their hospital's fate after Russian shelling», квітень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/04/07/1091333939/doctors-in-chernihiv-bear-witness-to-their-hospitals-fate-after-russian-shelling>.
- Physicians for Human Right. «Destruction and devastation: one year of Russia's assault on Ukraine's health care system», лютий 2025 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://phr.org/our-work/resources/russias-assault-on-ukraines-health-care-system>.
- Press ISW. «Russian offensive campaign assessment», березень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-march-2>.
- WestNews. «Як працює міська лікарня № 1 у блокудному Маріуполі», березень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://westnews.info/news/Yak-pracyuye-miska-likarnya-1-u-blokadnomu-Mariupoli.html>.
- Український центр охорони здоров'я. «Руйнування медичної інфраструктури Маріуполя внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого – 20 травня 2022» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1OMe6xJLA5owmP8v_QhbNlKpfD8Tmwik/view.
- Медичний портал міста Маріуполя «MedKontrol» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mariupol.medkontrol.pro>.
- Українська правда. «У Маріуполі найважче було вижити»: Євген Малолетка і Мстислав Чернов про роботу фотозурналістів у час війни», травень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/21/248747>.
- Truth Hounds. «Міфи та реальність: російський напад на пологовий будинок у Маріуполі як воєнний злочин», березень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2022/03/mariupol-dovidka.pdf>.
- BBC News Україна. «Удар по Охматдиту в Києві: що це було», липень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c51y4r82y87o>.
- Фокус. «Під час удару по дитячій лікарні у закладі перебувало 627 пацієнтів», – «Охматдит», липень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/656706-pid-chas-udaru-po-dityachiy-likarni-u-zakladi-perebuvalo-627-paciyentiv-ohmatdit>.

References

- Physicians for Human Rights. "Neskinchenna zhorstokist: voienni zlochyyny v Chechni", May 2001. Available at: <https://phr.org/wp-content/uploads/2001/05/chechnya-endless-brutalityreport2001.pdf>.
- BMJ. "Medychni ustanovy v Hruzii zaznaly ataky", August 2008. Available at: <https://www.bmj.com/content/337/bmj.a1357>.
- Physicians for Human Rights. "Medychnyi personal staie mishenniu v Syrii". Available at: <https://phr.org/our-work/resources/medical-personnel-are-targeted-in-syria>.
- PONARS Eurasia. "Ataky na infrastrukturu okhorony zdorovia na Donbasi: naslidky dlia lehitymnosti ukrainskoi derzhavy", January 2019. Available at: <https://www.ponarseurasia.org/attacks-on-healthcare-infrastructure-in-the-donbasimplications-for-ukrainian-state-legitimacy>.
- Organization for security and co-operation in Europe. "Report of the Human Rights Assessment Mission on Crimea (6-18 July 2015)". Available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/180596.pdf>.
- Mediina initsiatyva za prava liudyny. "Likarni pid prytsilom. Yak Rosiia protiahom roku znyshchuvala systemu okhorony zdorovia Ukrainy", February 2023. Available at: <https://mipl.org.ua/likarni-pid-prytsilom-rezultaty-zvitu-pro-znyshchennya-rosiyeyu-systemy-ohorony-zdorovya-ukrayiny>.
- Ukrainska pravda. "MOZ: v Ukraini cherez obstrily RF povnistiu zruinovano maizhe 300 ob'ektiv medzakladiv", December 2024. Available at: <https://life.pravda.com.ua/health/skilki-likaren-ta-poliklinik-zruynuvana-rf-za-2024-rik-dani-moz-305594>.
- Yurliga. "Shcho oznachaie ratyfikatsiia Rym'skoho statutu dlia Ukrainy", October 2024. Available at: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/231201_shcho-oznacha-ratifikatsiya-rimskogo-statutu-dlya-ukrani.
- Sudova vlada Ukrainy. "Do 11 rokiv pozbavlennia voli zasudzheno dvokh rosiiskikh viiskovykh za obstril likarni", May 2023. Available at: <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/pres-centr/news/1420413>.
- Truth Hounds. "U temriavi: yak ataky na enerhetychnu infrastrukturu vplyvaiut na systemu okhorony zdorovia Ukrainy", December 2024. Available at: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2024/12/u-temryavi-yak-atomy-na-energetychnu-infrastrukturu-vplyvayut-na-systemu-ohorony-zdorov%CA%BCya.pdf>.
- Panorama. "Trostanetska miska likarnia postupovo vidnovliuietsia pislia tankovoho obstrilu", April 2022. Available at: <https://rama.com.ua/259368-2>.
- Derzhavne ahentstvo vidnovlennia ta rozvytku infrastruktury Ukrainy. "Vidnovlyli likarniu v Trostiansi: zaklad pochav priymaty patsientiv", December 2024. Available at: <https://restoration.gov.ua/press/news/72024.html>.
- Human Rights Watch. "Ukraine: rosiiski aviabomby vluchyly v zhytlovyi raion", March 2022. Available at: <https://www.hrw.org/news/2022/03/10/ukraine-russian-air-dropped-bombs-hitresidential-area>.
- npr. "Doctors in Chernihiv bear witness to their hospital's fate after Russian shelling", April 2022. Available at: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/04/07/1091333939/doctors-in-chernihiv-bear-witness-to-their-hospitals-fate-after-russian-shelling>.
- Physicians for Human Right. "Destruction and devastation: one year of Russia's assault on Ukraine's health care system", February 2025. Available at: <https://phr.org/our-work/resources/russias-assault-on-ukraines-health-care-system>.
- Press ISW. "Russian offensive campaign assessment", March 2022. Available at: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-march-2>.
- WestNews. "Iak pratsiuie miska likarnia No. 1 u blokadnomu Mariupoli", March 2022. Available at: <https://westnews.info/news/Yak-pracyuye-miska-likarnya-1-u-blokadnomu-Mariupoli.html>.
- Ukrainskyi tsentr okhorony zdorovia. "Ruinuvannia medychnoi infrastruktury Mariupolia vnaslidok povnomashtabnoho vtorhennia Rosiiskoi Federatsii 24 liutoho – 20 travnia 2022". Available at: https://drive.google.com/file/d/1OMe6xJLA5owmP8v_QhbNlKpfD8Tmwik/view.
- Medychnyi portal mista Mariupolia "MedKontrol". Available at: <https://mariupol.medkontrol.pro>.
- Ukrainska pravda. "U Mariupoli naivazhche bulo vyzhyty": Yevhen Maloletka i Mstyslav Chernov pro robotu fotozhurnalistiv u chas viiny", May 2022. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/05/21/248747>.
- Truth Hounds. "Mify ta realnist: rosiiskiy napad na polohovyi budynok u Mariupoli yak voiennyi zlochin", March 2022. Available at: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2022/03/mariupol-dovidka.pdf>.
- BBC News Ukraina. "Udar po Okhmatdytu v Kyievi: shcho tse bulo", July 2024. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c51y4r82y87o>.
- Fokus. "Pid chas udaru po dytchii likarni u zakladi perebuvalo 627 patsientiv", – "Okhmatdyt", July 2024. Available at: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/656706-pid-chas-udaru-po-dityachiy-likarni-u-zakladi-perebuvalo-627-paciyentiv-ohmatdit>.

24. Суспільне Львів. «Внаслідок ракетного удару по «Охматдиту» загинула лікарка зі Львова Світлана Лук'янчик», липень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/lviv/785889-u-kyievi-vnaslidok-rosijskogo-obstrilu-8-lipna-zaginu-la-likarka-zi-lvova-svitlana-lukancuk-sadovij>.
25. Телеграм-канал Андрія Садового [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://t.me/andriysadoviy>.
26. Українська правда. «Багато людей поранило склом: розповідь лікарки Центру кардіології, яка бачила обстріл «Охматдиту», липень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/ochevidicya-obstrilu-ohmatditu-z-susidnogo-centru-kardiologiji-rozpovila-detali-302555>.
27. ТСН.ua. «Удар по клініці «Адоніс» у Києві: ракета влучила у кабінет відомої акушерки-гінекологині – всі подробиці», липень 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/exclusive/udar-po-klinici-adonis-u-kyievi-raketa-vluchila-u-kabinet-vidomoyi-akusherki-ginekologini-vsi-podrobiti-2617560.html>.
28. Instagram-сторінка клініки «Адоніс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.instagram.com/adonis_clinic_ua.
29. Дзеркало тижня. «Вибиті вікна та побитий фасад: КМВА показала пошкоджену поліклініку в Києві», листопад 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vibiti-vikna-ta-pobitij-fasad-kmva-pokazala-poshkodzhenu-polikliniku-v-kyievi.html>.
30. Суспільне Херсон. «Окупаційна влада Херсонщини примушує медиків до співпраці», червень 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/kherson/252113-okupacijna-vlada-hersonsini-primusue-medikov-do-spiivpraci>.
24. Suspilne Lviv. "Vnaslidok raketnoho udaru po "Okhmatdytu" zahynula likarka zi Lvova Svitlana Lukianchik", July 2024. Available at: <https://suspilne.media/lviv/785889-u-kyievi-vnaslidok-rosijskogo-obstrilu-8-lipna-zaginu-la-likarka-zi-lvova-svitlana-lukancuk-sadovij>.
25. Andriy Sadoviy's Telegram channel. Available at: <https://t.me/andriysadoviy>.
26. Ukrainska pravda. "Bahato liudei poranylo sklom: rozpovid likarki Tsentru kardiologii, yaka bachyla obstril "Okhmatdytu", July 2024. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/ochevidicya-obstrilu-ohmatditu-z-susidnogo-centru-kardiologiji-rozpovila-detali-302555>.
27. TSN.ua. "Udar po klinitsi "Adonis" u Kyievi: raketa vluchyla u kabinet vidomoi akusherky-hinekologyni – vsi подроbiti", July 2024. Available at: <https://tsn.ua/exclusive/udar-po-klinici-adonis-u-kyievi-raketa-vluchila-u-kabinet-vidomoyi-akusherki-ginekologini-vsi-podrobiti-2617560.html>.
28. Instagram page of "Adonis" clinic. Available at: https://www.instagram.com/adonis_clinic_ua.
29. Dzerkalo tyzhnia. "Vybiti vikna ta pobityi fasad: KMVA pokazala poshkodzhenu polikliniku v Kyievi", November 2024. Available at: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vibiti-vikna-ta-pobitij-fasad-kmva-pokazala-poshkodzhenu-polikliniku-v-kyievi.html>.
30. Suspilne Kherson. "Okupatsiina vlada Khersonshchyny prymushue medykiv do spivpratsi", June 2022. Available at: <https://suspilne.media/kherson/252113-okupacijna-vlada-hersonsini-primusue-medikov-do-spiivpraci>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / INFORMATION ABOUT AUTHORS

Добрянський Дмитро Вікторович

Доцент кафедри внутрішньої медицини № 3 Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця; КНП «Київська міська клінічна лікарня № 3». Канд. мед. наук.

26, вул. Чорних Запорозжців, м. Київ, 02125, Україна.

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-9513-9966

Тарченко Інна Петрівна

Асистентка кафедри внутрішньої медицини № 3 Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця; КНП «Київська міська клінічна лікарня № 3». Канд. мед. наук.

26, вул. Чорних Запорозжців, м. Київ, 02125, Україна.

ORCID iD: orcid.org/0000-0003-2955-0201

Гуменюк Галина Львівна

Професор кафедри фтизіатрії і пульмонології Національного університету охорони здоров'я України ім. П.Л. Шупика; старший науковий співробітник відділення діагностики, терапії і клінічної фармакології захворювань легень ДУ «Національний науковий центр фтизіатрії, пульмонології та алергології ім. Ф.Г. Яновського НАМН України».

Д-р мед. наук, професор.

10, вул. М. Амосова, м. Київ, 03038, Україна.

ORCID iD: orcid.org/0000-0001-8160-7856

Тарченко Наталія Володимирівна

Журналістка.

Київ, Україна.

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-1637-4811

Дудка Петро Федорович

Професор кафедри внутрішньої медицини № 3 Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця; КНП «Київська міська клінічна лікарня № 3». Д-р мед. наук, професор.

26, вул. Чорних Запорозжців, м. Київ, 02125, Україна.

ORCID iD: orcid.org/0000-0001-6286-0178

Корольова Руслана Вікторівна

Асистентка кафедри внутрішньої медицини № 3 Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця; КНП «Київська міська клінічна лікарня № 3». 26, вул. Чорних Запорозжців, м. Київ, 02125, Україна.

Dobrianskyi Dmytro Viktorovich

Associate Professor of the Department of Internal Medicine No. 3, Bogomolets National Medical University; Kyiv City Clinical Hospital No. 3. PhD.

26, Chornykh Zaporozhtsiv st., Kyiv, 02125, Ukraine.

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-9513-9966

Tarchenko Inna Petrivna

Assistant of the Department of Internal Medicine No. 3, Bogomolets National Medical University; Kyiv City Clinical Hospital No. 3. PhD.

26, Chornykh Zaporozhtsiv st., Kyiv, 02125, Ukraine.

ORCID iD: orcid.org/0000-0003-2955-0201

Gumeniuk Galyna Lvivna

Professor of Phthisiology and Pulmonology Department, Shupyk National Healthcare University of Ukraine; Senior Researcher of the Department of Diagnostics, Therapy and Clinical Pharmacology of Lung Diseases, SI "National Scientific Center of Phthisiatry, Pulmonology and Allergology named after F.G. Yanovsky of the NAMS of Ukraine".

MD, professor.

10, M. Amosova st., Kyiv, 03038, Ukraine.

ORCID iD: orcid.org/0000-0001-8160-7856

Tarchenko Nataliia Volodymyrivna

Journalist.

Kyiv, Ukraine.

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-1637-4811

Dudka Petro Fedorovich

Professor of the Department of Internal Medicine No. 3, Bogomolets National Medical University; Kyiv City Clinical Hospital No. 3. MD, professor.

26, Chornykh Zaporozhtsiv st., Kyiv, 02125, Ukraine.

ORCID iD: orcid.org/0000-0001-6286-0178

Korolyova Ruslana Viktorivna

Assistant of the Department of Internal Medicine No. 3, Bogomolets National Medical University; Kyiv City Clinical Hospital No. 3. 26, Chornykh Zaporozhtsiv st., Kyiv, 02125, Ukraine.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ / CORRESPONDENCE TO

Добрянський Дмитро Вікторович

26, вул. Чорних Запорозжців, м. Київ, 02125, Україна.

E-mail: ddbbr@meta.ua

DOI: 10.32902/2663-0338-8-2025-2-50-58